

J o u r n a a l 61

Atelier in het Japanse keramiekcentrum waar de 'Flower Tower' werd gemaakt.

Inhoud eenenzestigste aflevering:

Rode Draad: zwart op wit | Bibliotheektentoonstelling: verslag van een reis naar Japan
Daniel Neugebauer over museum in stad en omgeving, een vraaggesprek | Lissitzky-Kabakov: Utopie en werkelijkheid
Musomanie | Kroniek van een kunstminnaar | Agenda, Vriendenactiviteiten en colofon

De Rode Draad

drukwerk: zwart op wit

- "I have always imagined that Paradise will be a kind of library" - Jorge Luis Borges

In de bibliotheek van ons museum kunt u een paradijselijke ervaring opdoen: dat heeft zowel met de hier geciteerde uitspraak van Borges als met de nieuwe tentoonstelling te maken. Borges' uitlating zal weinig verwondering wekken en het verbaast me dan ook niet dat de bibliotheek die uitdraagt als een soort van motto. En nu is daar een bloemrijke tentoonstelling van Nederlandse keramiek uit Japan. Leo Ulrich ging met een Eindhovens kunstenaarsteeltje over diens reis naar Japan in gesprek en maakte er een levendig verslag van; het gaat niet alleen over keramiek. Harry de Kok ontmoette een nieuwe stafmedewerker van het museum, Daniel Neugebauer en dit leverde interessante gespreks-

stof op over museummarketing en fondsenwerving: wat willen onze museumbezoekers en wat heeft het museum hen te bieden? Leo Steinhauzer toont zich in zijn vaste bijdrage, de Kroniek, optimistisch over actuele ontwikkelingen in de Europese kunst. Piet van Bragt zet zijn serie beschouwingen over Lissitzky voort. Hij ziet in de nieuwe tentoonstelling uiteraard aanleiding tot een lezenswaardige beschouwing met als thema: *Voor en na de Revolutie*. Ga die onthutsende tentoonstelling vooral ook zelf zien: een indrukwekkende uiteenzetting aan de hand van het confronterende werk van Kabakov.

In en naar *Het Oog* lopend belandde ik in een dichte mist. "Hoe meer onzekerheid, hoe beter", schijnt de daar opererende Sarah van Sonsbeek over haar kijk op de politieke weersomstandigheden gezegd te hebben. Zij vertaalde de ingrediënten van de huidige politiek in Nederland in weer. Wat deze uitlating voor haar project *Informational Weather* betekent, kunt u tot april 2013 wekelijks in *Het Oog* komen waarnemen. Bezoekers aan het museum krijgen een brochure uitgereikt, een special *Lissitzky - Kabakov, Utopie en werkelijkheid*. (Abonnees van de Groene Amsterdammer kregen hem deze week thuisbezorgd). Deze brochure is rijk van inhoud, en rijk van grafische vormgeving. Wie deze grafische weelde voor lief neemt en leest wat er staat, verlaat het museum zeker veel rijker. Ga dus vooral naar die nieuwe tentoonstelling kijken.

Nick van Broekhoven, eindredacteur.

Overzicht van de bibliotheek van het Van Abbemuseum. Foto: Norbert van Onna.

In memoriam Freek de Leeuw

Deze maand is Freek de Leeuw overleden, bestuurder en oud redactielid. Sinds 2003 was hij een aantal jaren actief betrokken bij de redactionele leiding van het Vriendenjournaal. Met ervaren en beminnelijke bestuurdershand leidde hij het redactieteam in een ambitieuze periode van museumvernieuwing naar een kleurrijk en betekenisvol Vriendenjournaal.

Jacquard-geweven tapijt met de landkaart van Japan.

Werken met Shigaraki-klei

Verslag Japanreis van Eindhovens kunstenaarsteeltje Mariëlle van den Bergh en Mels Dees Kleurige wandtapijten, een levensgrote boom met een bast van textiel en takken van glas, tafels met bedrukte stoffen in prachtige motieven ... We zijn in het ruime atelier van Mariëlle van den Bergh, een veelzijdig kunstenaar, zoals later zal blijken. Bij de warme kachel hebben we een gesprek met haar en haar man Mels Dees, die even later aanschuift. Ook hij is kunstenaar en werkt in een atelier in een naastgelegen pand. Op een bevlogen manier vertellen ze van hun studiereis naar Japan, die voldoende materiaal opleverde voor een presentatie in de bibliotheek van het Van Abbemuseum.

>>

'Flower Tower', het 240 cm hoge object dat Mariëlle van den Bergh in het Japanse keramiekcentrum maakte.

>> Vervolg van pagina 03

Van den Bergh nodigt haar bezoeker uit te gaan zitten, maar ik kijk liever nog even rond en bestudeer het jacquard-geweven tapijt met de landkaart van Japan. "Daar zijn we dus geweest, in het Shigaraki Ceramic Cultural Park, in de driehoek tussen Osaka, Nara en Kyoto", wijst ze de plek aan waar ze recent mochten werken. 'Mochten', want je moet van goeden huize komen als je in dit wereldcentrum wordt uitgenodigd. "Hier is een schat aan kennis over keramiek aanwezig", licht Van den Bergh toe. "De speciale klei die in Shigaraki wordt gewonnen, heeft ervoor gezorgd dat zich hier in de loop der eeuwen een bloeiende keramische industrie heeft ontwikkeld, waar intussen veel kennis en kunde is samengebal. Zóveel dat sommige keramisten die hier sinds jaar en dag actief zijn een soort levende monumenten zijn geworden. Ze genieten een heel hoog aanzien; vanuit de hele wereld komen specialisten hier kijken." Voor het Eindhovense kunstenaarsrechtspaar, dat zich niet tot de specialisten in deze kunstvorm rekent, was het daarom een prachtkans hier hun licht op te steken. "We wilden naar Japan om de techniek beter te doorgronden én om te werken met de beroemde Shigaraki-klei.

Door bezig te zijn, hebben we veel geleerd, vooral op het gebied van het bakproces. Het was een mooie uitwisseling tussen twee culturen." Ze werkte er onder meer aan een 240 cm hoog object dat ze Flower Tower noemde, een stapeling van zes naar boven taps toelopende segmenten, versierd met bloemen. "Het bakken en glazuren was een intensief karwei, waar ik een hele nacht aan moest doorwerken om het goed te begeleiden", blikt ze terug. "Het constant houden van de temperatuur is heel belangrijk." Maar ze is tevreden. Het is inmiddels verscheept naar Nederland en na het bijwerken - "er is nog heel veel aan te doen" - zal het te zien zijn bij de volgende seizoenstentoonstelling van Land en Beeld in de beeldentuin in Asperen.

Kunstenaarsboek

Haar man Mels Dees was intussen ook actief met klei. Hij liet plakken Shigaraki-klei van een brug naar beneden vallen, zodat er een willekeurige stapeling ontstond. Doordat elk blok en de eronder liggende blokken door de inslag van vorm veranderden, ontstond er een sculptuur. "Het was een helse onderneming om dat te bakken en te glazuren, omdat dit bij massieve objecten meestal verkeerd gaat", licht hij toe. Dees moest ze dus eerst uithollen. Na het raadplegen van Japanse keramisten werd een zorgvuldig bakproces gevolgd dat tot een goed resultaat leidde. Tijdens hun 'artists in residence'-periode in het Shigaraki-centrum, maar ook tijdens hun daaropvolgende reis door Japan, legde Dees de opgedane indrukken en de ontmoetingen die ze hadden op foto vast. "Veel van die beelden komen terug in het kunstenaarsboek dat we van onze reis hebben gemaakt", licht hij toe. "Dat gaat Hana heten, net zoals de tentoonstelling in de bibliotheek. Hana is bloem in het Japans, en omdat dit het thema voor de werkperiode van Mariëlle was, leek het ons leuk om daarnaar te verwijzen."

Bibliotheek-tentoonstelling: De bijna realistische, keramische bloemen van Mariëlle van den Bergh.

Veel te zien

De bibliotheektentoonstelling laat een aantal keramische bloemen zien die Van den Bergh in Shigaraki maakte. Bijna realistische, barokke bloemen die duidelijk over hun bloeitijd heen zijn. Bovendien zal het kunstenaarsboek, in opengeslagen vorm, in de vitrines worden tentoongesteld. Het bevat een uitgebreid verslag in tekst en foto's, ingebonden in een prachtige omslag met Japanse dessins. "We hebben er ook interviews in opgenomen van twee Japanse papierkunstenaars die we daar hebben ontmoet", geeft Van den Bergh wat van de inhoud prijs. "Het gaat om Toshihiro Hatori en Yuko Ebina, die beiden al eens in Nederland hebben gewoond en gewerkt. Ook hebben we er een artikel in opgenomen van Nel Bannier, een keramiste die het Shigaraki-centrum in het verleden heeft bezocht. Zij is eigenlijk degene die ons op het spoor heeft gezet om naar dit centrum in Japan te gaan. Afhankelijk van de vraag willen we zo'n vijftig tot honderd exemplaren van het boek gaan maken, allemaal met een uniek Japans stofomslag." Tijdens hun reis is het kunstenaarsrechtspaar ook in contact gekomen met een groep geestelijk gehandicapte

mensen die met keramiek bezig waren. Van Oshugi Kazuo kochten ze twee keramische bloemknoppen. Deze zijn ook in de tentoonstelling te zien. "Toen we hem van dit voornemen vertelden, glom hij van trots", herinnert Van den Bergh zich. Daarnaast toont ze twee in het AudaxTextiel Museum Tilburg gemaakte wandtapijten die ze voorafgaand aan haar reis heeft gemaakt. Ook zijn een aantal tekeningen en grote fotocollages van Dees te zien.

Allround kunstenaar

Van den Bergh ziet zichzelf als allround kunstenaar; ze heeft met veel verschillende materialen gewerkt. Vroeger gebruikte ze vaak rijstpapier, bamboe en pitriet, dat ze verwerkte tot ijle, transparante figuren. Maar keramiek heeft bij haar toch een belangrijke plaats ingenomen. Ze volgde twee werkperiodes in het 'Europees Keramisch Werkcentrum' in Den Bosch¹; hét centrum in Nederland waar de kennis over keramiek is geconcentreerd. Ook Mels Dees heeft daar gewerkt. Van den Bergh waardeert het dan ook bijzonder dat de projectcoördinator van dit centrum, Lydia van Oosten, de tentoonstelling in het Van Abbemuseum heeft willen openen.

"Ik wilde het over bloemen en het sterven van bloemen hebben", besluit ze. "Ik kom niet voor niets uit een familie van bloembollentelers en laat me inspireren door natuurfenomenen. Zo kan ik gefascineerd raken door het ontluiken van een amarillis: opeens is er zo'n grote, vlezige bloem, die uiteindelijk weer ineenschrompelt tot een paar griezeltjes; transparant papier bijna. Het verwelkingsproces dat de vorm en het volume zo verandert, is heel fascinerend."

Leo Ulrich

Mariëlle van den Bergh aan het werk in het Shigaraki Ceramic Cultural Park.

¹ Ook bekend onder: sundaymorning@ekwc

Daniel Neugebauer

De staf van ons museum is sedert juni van dit jaar versterkt met een lid die de zorg op zich heeft genomen voor de gebieden marketing, bemiddeling en fondsenwerving. Als hoofd van deze afdeling is met ingang van die datum in het museum in dienst Daniel Neugebauer. Zijn werk verbindt de strategieën van de functies Pers/Communicatie en Educatie. De functie was sinds 2011 vacant. In een tijd van bezuinigingen waaraan ook het museum een deel moet bijdragen, is het begrijpelijk dat de staf wordt uitgebreid op gebieden van externe relaties en fondsenwerving. Allemaal reden voor een gesprek met de nieuw aangetreden medewerker.

Daniel Neugebauer (links) in gesprek met Emilia en Ilja Kabakov. Foto: Peter Cox.

Daniel Neugebauer blijkt een jonge Duitser. Hij is in de regio Hannover geboren en heeft in Bielefeld een universitaire studie literatuur gevolgd, aangevuld met opleidingen op het gebied van anglistiek en cultuureducatie. Zijn eerste werkkring was in de Kunsthal in Bielefeld, ook een museum voor moderne kunst. Bielefeld is aanmerkelijk groter dan Eindhoven maar vertoef enigszins in de schaduw van enkele grotere nabij gelegen steden met musea als het Folkwangmuseum of de Villa Hügler in Essen.

Ook op deze eerste werkplek hield zijn functie informatie en communicatie in. De sprong naar Eindhoven lijkt dan ook een logisch vervolg voor hem. Hij heeft in een opmerkelijk korte tijd zich de Nederlandse taal eigen gemaakt.

Museum buiten de muren

De in ons museum aanvaarde taak betreft de banden van het museum met de buitenwereld. Binnen die taak trekt het onderdeel

'bemiddeling' of in het Engels *mediation* de meeste aandacht. In de museale wereld betekent het woord bemiddeling verbanden leggen tussen het museum en zijn activiteiten en anderzijds de bezoekers en de daarbinnen te onderscheiden categorieën. Hoe kunnen deze dichter bij elkaar worden gebracht? Deze vraag biedt Daniel kans tot discussie binnen zijn staf: wat willen de bezoekers van ons museum en wat hebben wij te bieden? Maar het biedt ook een arbeidsterrein aan de buitenkant van het museum: hoe kunnen wij bezoekers gericht benaderen?

Play Van Abbe was daartoe vóór zijn komst een van vele projecten waarin belangrijke standaarden voor bemiddeling zijn ontwikkeld. Hier wil hij bij aansluiten. De recente Young Art Night, ondersteund door onder meer de Vrienden van het Van Abbemuseum, was een eerste en experimentele oefening van Daniel om meer jeugdige

heeft in de regio. Hij wil het museum met de stad verbinden en er aan bijdragen dat het museum ook de relatie met Eindhovense kunstenaars intensificeert. Ook hier werken immers kunstenaars van (inter-)nationale betekenis. Deelname aan manifestaties als Glow en DDW zijn welkom en acht hij voor het museum van belang. Ook vindt hij dat de eigen collectie een vooraanstaande plaats in het museum moet krijgen. Gelukkig bestaan daartoe goede voornemens. Educatieve programma's dienen aan de collectie te worden aangepast. Het museum kan op deze wijze een hechtere band met de stad verwerven. Daniel beseft dat een museum van hedendaagse kunst discussie en vragen oproept en vaak niet gemakkelijk is voor de bezoekers. Die discussie en die vragen mogen niet uit de weg worden gegaan. Zij zijn kenmerkend voor de aard van het huis en kunnen juist tot contacten leiden. Daarom vindt hij bijvoorbeeld een nu lopende

David Maljkovic, *Temporary Projections*, zaaloverzicht Van Abbemuseum, 2012. Foto: Peter Cox.

bezoekers binnen het museum te halen. Met 700 bezoekers van deze Night was hij over dit experiment met reden tevreden. Het besef dat meer dan de helft van de bezoekers uit Zuid-Oost Nederland komen, doet nadenken wat juist deze mensen naar het museum trekt. Kortom, hij blijkt de al lang bestaande discussie over een belangrijke vraag te kennen en zich hierin te willen mengen. En deze vraag is of het helpt dat het Van Abbemuseum in New York wereldbekend is, maar slechts een beperkte naam

tentoonstelling als die van het werk Maljkovic en diens onderzoeken belangrijk voor de verstaanbaarheid van het museum.

Daniel Neugebauer vindt het spannend om hier samen met anderen cultuur te maken en ziet dat er in Eindhoven veel te doen is en veel gebeurt. Wij zullen meer van hem horen.

Harry de Kok

Lissitzky versus Kabakov, Utopie versus werkelijkheid

Als Charles Esche Ilja en Emilia Kabakov in New York ontmoet, ontstaat een gesprek over de Lissitzky collectie van het Van Abbemuseum. Het echtpaar Kabakov is onmiddellijk geïnteresseerd en stemt toe na te denken over een project waarin het werk van Lissitzky een belangrijke rol speelt. Lissitzky en Kabakov zijn beiden kind van de Sovjet Unie, maar ieder met hun eigen verwachtingen en toekomst-dromen en ervaringen. Het contrast tussen beide kunstenaars is de basis om hun artistieke achtergrond te accentueren en het belang in te zien van de historische culturele ontwikkeling in hun vaderland. Lissitzky is de utopist, hij die met vertrouwen de toekomst van het communisme tegemoet ziet: Kabakov is de man die de realiteit heeft ervaren en met melancholie terugkijkt op een maatschappelijk en politiek fiasco. De tentoonstelling bevat acht zalen waarin dit contrast tussen utopie en werkelijkheid zichtbaar wordt gemaakt. Enige kennis van de historische achtergrond maakt veel duidelijk.

Het begin van de moderne kunst in Rusland kan men rond 1905 situeren. Al voor de Eerste Wereldoorlog zijn in Rusland al avant-garde groepen actief in St.Petersburg en Moskou die bekend staan onder curieuze namen als Blauwe Roos, Ruitenboer en Ezelsstaart. In de periode onder Lenin wordt de avant-garde omarmd en gebruikt als propagandamiddel voor de Revolutie-naire zaak. Als Lenin het nut van de avant-garde kunstenaars niet meer inziet, omdat hij bemerkt dat 'het volk' geen affiniteit met constructivistische kunst heeft, keert hij zich van hen af.

Lissitzky blijft echter functioneren in het systeem omdat hij als een soort cultureel ambassadeur in het westen de belangen van de

Revolutie kan behartigen. Lissitzky blijft zijn hele leven geloven in de uiteindelijke waarde en overwinning van het communisme, waarin zijn eigen kunst een belangrijke rol kan spelen door de nieuwe wereld een nieuwe vorm en structuur te geven.

Geen experimenten meer

Als Stalin aan de macht komt verandert het culturele klimaat geheel. Hij accepteert geen experimentele kunst. In 1932 ontbindt het Centraal Comité van de Alrussische Communistische Partij al zijn literaire en artistieke organisaties. Het sociaal realisme wordt in 1934 op het Eerste Congres van de Bond van Sovjetschrijvers voorgeschreven als enige kunstvorm.

Ilja en Emilia Kabakov.
Met dank aan de kunstenaars.

El Lissitzky, Proun 43, ca 1922. Collectie Staats Tretjakov Galerie, Moskou.

Kunstenaars moeten kunst produceren die strikt voldoet aan de partijvoorschriften van de socialistische ontwikkeling. "Socialistisch realisme betekent dat de werkelijkheid niet alleen gekend wordt zoals zij is, maar ook waar zij heen gaat. De werkelijkheid is op weg naar het socialisme, naar de overwinning van het internationale proletariaat. Een kunstwerk van een socialistische realist is een kunstwerk waarin de conflicterende tegenstellingen die de kunstenaar in het eigen leven heeft gezien, worden getoond, en waaruit duidelijk wordt waar die toe leiden."¹

Vanaf dat moment gaan de westerse en Russische kunst ieder hun eigen weg. In Rusland wordt inspiratie gezocht bij de Russische traditie, zoals onder andere bij de groep Zwervers, waarvan de realist Olja Repin (1844 – 1930) deel uitmaakte. De herwaardering van de Russische klassieken was een belangrijk onderdeel van het stalinistische politieke programma om cultuur te gebruiken als de illusie van stabiliteit in een periode die gekenmerkt wordt door massale ontreddering.

Ontwikkeling na 1950

De dood van Stalin in 1953 markeert een tijd van langzame veranderingen. Het Zesde Wereldfestival voor Jongeren en Studenten in de zomer van 1957 in Moskou brengt voorzichtig kennismaking met enkele uitingen van Westerse kunst. Privé-

exposities bij de intelligentsia thuis, wetenschappelijke onderzoekscentra en clubs zetten die ontwikkeling voort. In 1962 treedt deze groep kunstenaars in de openbaarheid en presenteren zij zich als leden van de Unie van Kunstenaars. Ter gelegenheid van hun dertigjarig bestaan organiseren zij tot grote woede van Nikita Chroestjov een tentoonstelling in Moskou. Zij blijven actief tot 1972, maar als zij dan op een groot braakliggend terrein in Moskou een expositie organiseren, wordt die op heftige wijze door als arbeiders verklede politieagenten verstoord. Tot schade en schande van het regime wordt deze aanval uitgebreid verslagen door de aanwezige westerse journalisten. Maar de dooi is ingezet. In 1977 exposeren Russische kunstenaars op een grote overzichtstentoonstelling in het Institute of Contemporary Art in Londen. De ontvangst is echter matig en wordt beschreven als eclectisch, weinig oorspronkelijk en als een slap aftreksel van westerse kunst. De vernieuwende Russische kunst moet zich nog kunnen positioneren in het culturele landschap. Enkele kunstenaars die boven het maaiveld uitsteken verwerven vanaf dat moment wel een plaats in de huidige hedendaagse kunst: Eric Boelatov, Francisco Infante en Ilja Kabakov. Zij danken dat aan de snelle veranderingen in de poststalinistische maatschappij die de Sovjet Unie uiteindelijk uiteen doet vallen.

Kabakov

Kabakov wordt een van de sleutelfiguren in de hedendaagse Russische kunst. Hij heeft als kunstenaar door zijn emotionaliteit de sterkste aansluiting bij het westen gevonden. Zijn werk is een lofrede op de menselijke geest die het communistische systeem kan overwinnen. Hij verwijst naar de nadagen van het maatschappelijk leven in de Sovjet Unie met de daarmee samengaande hypocrisie, verval van instituties en de strijd om het dagelijkse bestaan. In tegenstelling tot constructivisten zoals Lissitzky, is hij geen optimist. In zijn werk saboteert hij de officiële taal van Sovjet instanties, waardoor het contrast met de realiteit pijnlijk zichtbaar wordt. Dit sterk ideologische taalgebruik van de staat heeft weinig connotaties met de werkelijke waarheid; en de voorgeschreven sociaal-realistische kunst is in sterke discrepantie met het normale dagelijkse leven. "Ik zie een fundamenteel conflict tussen woorden zonder betekenis en betekenis die niet in woorden wordt gevat – in alles om me heen en vooral in mijzelf."² Hij vervolgt met de opmerking dat de Russische kunst, waaronder het constructivisme, gefixeerd wordt door codes en formules van een achterhaald systeem. Als de censuur verdwijnt, maar het regime nog bestaat, gebruikt het een symbolentaal om de

¹ Geciteerd door Orlando Figes in *Natasja's dans*, 2003, pagina 461.

² Geciteerd in *Edward Lucy Smith, Kunstnu*, 1995, pag. 396.

Zaaloverzicht Lissitzky-Kabakov, Van Abbemuseum, 2012. Met *Kist met rotzooi* (1983) en *16 koorden* (1986). Foto Peter Cox.

>> Vervolg van pagina 09

realiteit van de samenleving te verbeelden. Maar deze symboliek bestaat niet meer en elke kunstvorm die daarop gebaseerd is, is tot vergetelheid gedoemd.

De overwinningen van dictators als Stalin en Hitler blijken uiteindelijk een culturele ramp. Hoewel de avant-garde zijn wortels heeft in de revolutionaire bewegingen van Midden- en Oost Europa, zien wij nu wat teweeg is gebracht. "Wat de kunst betreft scheen de beste wijn verbouwd te worden op de met lava bedekte hellingen van vulkanen."³

De tentoonstelling is een metafoor van de hiervoor geschetste ontwikkeling. Lissitzky's overtuiging dat kunst een nieuwe en gelukkige wereld kan scheppen botst soms op heftige wijze met de melancholische werkelijkheid van Kabakov. Acht zalen vol optimisme en menigmaal schokkende realiteit geven een indringend beeld van bijna een eeuw van sociale en artistieke worsteling.

Piet van Bragt.

³ Zie Eric Hobsbawn, *Een eeuw van uitersten*, 2008, pag. 213 - 237.

kroniek van een kunstminnaar

We moeten de kunst vergeten en schoonheid realiseren (vervolg)

Jesus. Es geht um die Wurst, 1992, collectie van M HKA, Antwerpen.

In de vorige kroniek met deze tekst van Piet Mondriaan als titel becommentarieerde ik een artikel van Pepijn Vloemans, waarin hij pleitte voor vakmanschap en schoonheid. Kort daarna las ik een essay van Charles Murray¹, waarin ik me ondersteund voel in hetgeen ik tegen Vloemans te berde bracht. Volgens hem volstaat het schone niet voor de kunsten. Vanuit Amerikaans perspectief schrijft hij, dat uit Europa geen goede kunst meer komt. Europeanen geloven nergens meer in. Europeanen ontberen het historisch besef van grote voorgangers. Ze zien 'Het Westen' als de kwade kracht in de wereld, een postkoloniaal schuldgevoel. Om iets groots te presteren heb je roeping nodig stelt Murray: 'het je door God geroepen voelen', een helder beeld van het goede, het ware en het schone. Deze begrippen van Aristoteles vormen de seculiere variant van religie. Ze verbinden geluk met het najagen van het beste in de mens. Murray beperkt zich op deze wijze niet tot het christelijke geloof, maar acht de ontkenning wel de bron van het nihilisme die grote kunst onmogelijk maakt. Kunstenaars die geen schoonheidsideaal koesteren maken steriel werk. Als schoonheid geen relatie met het goede heeft, blijft van kunst slechts vermaak over.

Ik geloof niet dat het zo slecht is gesteld met de Europese kunst. We leven in een onzekere periode. We missen een perspectief en de daarmee gepaard gaande bevoegenheid. Er is geen vernieuwingsdrift zoals in het begin van de twintigste eeuw en rond de jaren 60 en 70. En in historisch perspectief is de hele westerse cultuur misschien op zijn retour. Niettemin is er dit jaar veel interessants te zien geweest, zoals Jimmy Durham in Antwerpen, waarvan de afbeelding bij de vorige kroniek ontbrak. Bij mijn bezoek aan de Berlin Biënnale dit voorjaar zag ik veel schoonheid en goed gepresenteerde politieke stellingnames. De Manifesta 9 in Genk was een bijzondere ervaring. Hier was de combinatie gezocht door een tentoonstelling van hedendaagse kunst in te bedden in de plaatselijke cultuur en geschiedenis. Het sfeervolle mijngebouw bood een prachtige context voor de presentatie van zowel hedendaagse kunst als historische documentatie over de invloed van de mijnbouw op het gebied en zijn bevolking. Het leverde zowel schoonheid als diepgang op. Ik was erg onder de indruk van de trilogie van Yael Bartana: 'And Europe will be stunned'. Verdeeld over een aantal bezoeken heb ik de films gezien en tot slot nog eens alle drie achter elkaar. Telkens bleef ik in verwarring achter. Dat stimuleerde mij er meer over te lezen en op internet te googelen. Ik werd me bewust van het belang van de Poolse geschiedenis, maar ook de Israelische; het zionisme en het nationaalsocialisme. Op YouTube vond ik een filmpje uit 1938 van een zomerkamp Van de Hitler-Jugend 'Happy Days In Negba'. Wonderbaarlijk is de gelijkheid met een eerdere film van Bartana 'Summer Camp' en de tweede videofilm 'Muur en Toren' van de cyclus. Yael Bartana is er op indrukwekkende wijze in geslaagd de problematiek van Joden en Polen, Palestijnen en Israël's door beeld en geluid tot leven te brengen en voelbaar te maken. Moge dit werk mensen stimuleren idealen en de dilemma's van het menselijk tekort onder ogen te zien en te doorvoelen. Dat kunst dit kan bewerkstelligen is van grote waarde.

Leo Steinhauser

¹ 'Goede kunst ontstaat niet zomaar', essay in *Trouw*, 18 augustus 2012.

TENTOONSTELLINGSAGENDA VAN ABBEMUSEUM

TENTOONSTELLINGEN

01.12.2012 – 28.04.2013

Lissitzky - Kabakov, *Utopie en werkelijkheid*

08.09.2012 – 06.01.2013

Piero Gilardi - *Samen Werken*

06.10.2012 – 27.01.2013

David Maljkovic - *Sources in the Air*

01.10.2012 – 28.02.2013

Het Oog: Sarah van Sonsbeeck: *Informational Weather*

18.02.2012 – 28.04.2013

John Baldessari: *Videowerken 1970 – 1977*

26.01.2012 – 28.04.2013

Jewyo Rhii

23.02.2013 – 02.06.2013

Sheela Gowda - *Open Eye Policy*

BIBLIOTHEEK TENTOONSTELLINGEN

11.11.2012 – 11.01.2013

Mariëlle van den Bergh & Mels Dees: *Hanna*

20.01.2013 – 05.04.2013

12 + 12, Wijn en dromen der kunst

DOORLOPEND

Permanente expositie

Wandtekeningen Dan Perjovschi

ACTIVITEITEN / MUZIEK

16.12.2012, 14:00 uur

Concert: Trio 7090 - *Sequenza*

12, 19, 26 januari en 2 februari 2013

Cursus: Utopie en werkelijkheid

Zaterdag 11:15 - 13:15 uur

06.01.2013

Film: De ironie van het lot

Sovjetfilmprogrammering bij Lissitzky - Kabakov 14:30 - 16:00 uur

20.01.2013

Film: Het lot van de mens

Sovjetfilmprogrammering bij Lissitzky - Kabakov 14:30 - 16:00 uur

FAMILIE / KINDEREN

Iedere zaterdag, 14.00 – 16.00 uur

Kinderkunstclub

Iedere derde zaterdag van de maand 14:00 - 16:00 uur

Familiekunstclub Lissitzky-Kabakov

Iedere 1e zondag van de maand 11.30 uur

Familielunch & theaterrondleiding Lissitzky-Kabakov

01.12.2012 – 28.04.2012

Iedere zondag 11:30 uur

Theaterrondleiding Lissitzky-Kabakov

Zie voor actuele informatie, data en tijden: www.vanabbemuseum.nl

AGENDA: VRIENDEN VAN ABBEMUSEUM

3 JANUARI

Vriendensalon 19.15 uur. Inloop: 19.00 uur
Louis Baltussen, hoofd behoud en beheer Van Abbemuseum,
"Conserveren"

10 JANUARI

Vriendenexcursie naar het Stedelijk Museum in Amsterdam

7 FEBRUARI

Vriendensalon 19.15 uur. Inloop: 19.00 uur
Karin Krijgsman, fotografe, "Stiekeme Fotografie"

Colofon

Redactie Journaal

Frank Bierkenz
Piet van Bragt
Nick van Broekhoven (eindredactie)
Ilse Cornelis (VAM)
Harry de Kok
Liesbeth Schreuder
Leo Steinhauzer
Leo Ulrich
Ton Wijkman

Concept en vormgeving

Korteweg Communicatie, Eindhoven

Fotografie

Peter Cox
Ron Eijkman
Ton Wijkman
Piet van Bragt
Norbert van Onna

Bureau Vereniging Vrienden Van Abbemuseum

Stratumsedijk 2
Postbus 6188, 5600 AZ Eindhoven
tel. 040-2381032, fax 040-2460680
e-mail: info@vriendenvanabbe.nl
website: www.vriendenvanabbe.nl

Bureau geopend:

Maandag 9.30 - 15.00 uur (m.u.v. schoolvakanties)
Op andere dagen kunt u een boodschap inspreken
op het antwoordapparaat.

Van Abbemuseum

Bilderdijklaan 10, postbus 235, 5600 AE Eindhoven
tel. 040-2381000, fax 040-2460680
internet: www.vanabbemuseum.nl
e-mail: info@vanabbemuseum.nl

Openingstijden Van Abbemuseum

Dinsdag t/m zondag 11.00 - 17.00 uur
Iedere 1^e donderdag van de maand 11.00 - 21.00 uur
Raadpleeg zo mogelijk de website.